

גבולות היחידה: פרק ל"ח פסוקים א'-י"א

נושא היחידה: מעשה יהודה ותמר-חלק א'

מספר שיעורים: 1 (על פי המתווה)

כתבה: אביגיל באס

כללי:

יהודה עוזב את משפחתו, ועובר למקום שנקרא "עדולם", שם הוא מתחתן עם בת שוע. נולדים להם שלושה ילדים: ער, אונן ושלה. יהודה מחתן את ער עם תמר, אך ער מת, כי היה "רע בעיני ה'" – מעשיו היו רעים; אונן, האח שנשאר, צריך לייבם את תמר, אך הוא לא רצה לעשות חסד עם אחיו, ולכן גם הוא מת; יהודה מודיע לתמר שהיא יכולה לחזור אל בית הוריה, על מנת שיעבור הזמן, ושלה יגדל עבודה.

פתיחה:

הסבר קשרים משפחתיים- מהו חם, כלה, חתן. ההבדל בין חתן וכלה ביום חתונתם לבין מי שנשוי לבן (אשתו של הבן) / לבת(בעלה של הבת). * **ראו האחות.**

מהי אלמנה: אישה שבעלה נפטר. (להיות רגישים למצבים משפחתיים הקיימים אצל תלמידי הכיתה).

מהי מצוות ייבום: אם אדם מת בלא בנים, אחד מאחיו מתחתן עם האלמנה ויורש את נכסיו, והבן הנולד ימשיך את שושלת האח שמת בלי בנים. לפני קבלת התורה, נישואי הייבום היו מבוצעים על ידי אב, אח או כל קרוב משפחה אחר. ה' רואה ערך רב בהמשך קיום עם ישראל ובכך שלכל אדם ייוולדו ילדים ויהיה לו המשך בעולם. (אם הקרוב משפחה אינו יכול/רוצה לייבם, הוא עושה "חליצה", ואז האלמנה יכולה להתחתן עם כל אדם אחר). (אם תלמידים יזכרו במסופר במגילת רות - גם שם מסופר על מצוות ייבום).

לימוד הפסוקים:

המורה יקריא בקול את יחידת הפסוקים, והתלמידים יעקבו במקביל. המורה יבקש מהתלמידים לזהות במהלך הקריאה **באיזה מבני יעקב עוסקת היחידה** (תרגול המיומנות של איתור הנושא המרכזי).

התלמידים מזהים שאחרי סיפור מכירת יוסף, התורה עוברת להתמקד ב**יהודה**.

המורה יתחיל להסביר את הפסוקים, ולאחר שני פסוקים יעלה שאלת חשיבה:

פסוקים א'-ב': יהודה עוזב את אחיו, ויורד לעדולם ומתחתן עם בת שוע.

שאלת חשיבה להבנת רצף העניינים: (תרגול המיומנות של ראיית ההקשר הרחב והרצף)

מדוע פרק זה ומעשה יהודה כתובים כאן?

אנחנו נמצאים בין מכירת יוסף לבין המשך תיאור קורות יוסף בבית פוטיפר במצרים.

כביכול, פרק זה נראה שאינו במקומו וקוטע את רצף הסיפור - מדוע?

מה ה' רוצה ללמד אותנו?

המורה יסביר ויעצים את גדולתו של יהודה שלוקח אחריות אישית¹:

יהודה עזב את הבית מרוב צער על אביו המתאבל.

יהודה לקח אחריות אישית, והרגיש לא טוב עם מה שקרה, ושהוא לא עמד באחריות המצופה ממנו ושהוא הגורם למכירת יוסף. יהודה התחרט על מכירת יוסף, הודה על פשעו וירד מגדולתו מעצמו, ולכן פרש מאחיו ורצה להתבודד ולהצטער.

יהודה עוזב את משפחתו, ועובר למקום שנקרא "עדולם". "וַיֵּרֶד" - ירד: יהודה הלך מדותן (בהר) לעדולם (בשפלה)²

וַיֵּט - נָטָה, פָּנָה.

איש עדלמי - אדם שגר במקום בשם עדולם. הוא נקרא עדולמי על שם המקום בו הוא גר - כמו "ירושלמי", לאיש קראו **חירה**, ויהודה התחבר עמו.

חירה היה אדם נכבד ומחשובי העיר עדולם (הנצי"ב לפס' א': "אדם גדול ונכבד").

¹ לפי פירוש "צרור המור".

² יש גם פירוש אחר, לפי דברי רש"י, שאינו מראה את גדולת יהודה, אלא יותר את הצד השלילי ואשמה על מעשהו: עד ליום מכירת יוסף, היה ליהודה מעמד מיוחד בין האחים והוא היה המנהיג. בעקבות המכירה ובעקבות כך שהאחים ראו כמה יעקב שריו בצער ואינו מתנחם כי הוא חושב שיוסף נטרף, האחים הורידו את יהודה מתפקיד זה, כי אמרו שאם הוא היה אומר להם להחזיר את יוסף, הם היו מקשיבים לו.

לאור פירושו של רש"י, ניתן לשוחח עם הכיתה הן על האחריות שבהנהגה ובהשפעה על הסובבים לטוב, והן על ההשפעה של ההאשמה, שבגללה יורד יהודה להתגורר במקום זר.

יהודה מתחתן עם בת שוע- בת של איש נכבד (אנו יודעים רק את שם אביה, ולא את השם שלה עצמה).

"בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי"- לפי תרגום אונקלוס, כנעני= סוחר (תגרא).

נשאל את התלמידים: האם נראה לכם שיהודה התחתן עם אישה כנענית?

היכן בחומש בראשית מישוה נזהר מאוד מלקחת אישה כנענית לבנו?

- אברהם שמורה לעבדו שלא לקחת אישה ליצחק מבנות הכנעני.

- רבקה שאומרת: "קִצְתִּי בְחַיִּי מִפְנֵי בָנוֹת חֵת אִם לִקְחָה יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבָּנוֹת חֵת כֹּאֲלֶה מִבָּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים". חת=כנען.

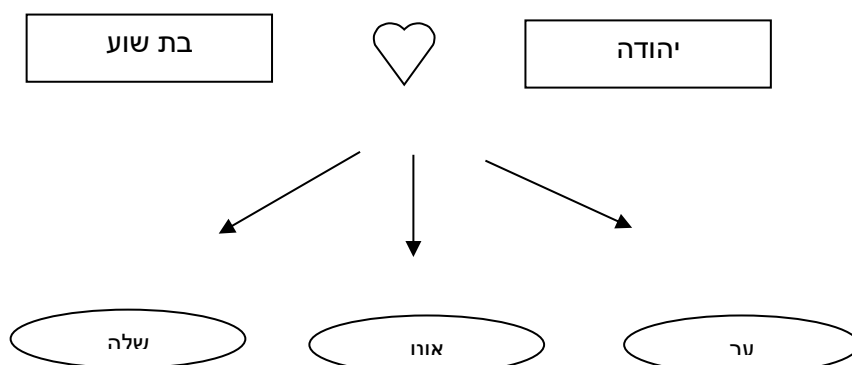
לכן התרגום, ורש"י בעקבותיו, מבארים שהמילה "כנעני" בפרקנו אינה באה לציין את העם או הארץ של האיש שוע, אלא את העיסוק שלו- תגר=סוחר.

פסוקים ג'-ה': המורה יקריא/יבקש מתלמיד שקורא בצורה שוטפת וברורה, להקריא בקול את פסוקים ג'-ה', וייתן משימה - מיומנות של איתור פרטים:

במהלך קריאת שלושת הפסוקים הבאים, זהו מהם השמות של שלושת הבנים שנולדו ליהודה.

המורה יסכם: ליהודה ובת שוע נולדים שלושה ילדים: **ער, און ושלה.**

המורה ימחיש על הלוח כדי לסייע בהבנה ובזכירה:

"וְהָיָה בְּכַזִּיב בְּלִדְתָּהּ אֵתוֹ"-יהודה היה במקום בשם קְזִיב בזמן שבת שוע ילדה את שלה- הם לא היו יחד באותו זמן.

פסוק ו':

המורה מקריא את הפסוק, ושואל שאלה מקדימה, שהתלמידים יענו עליה לאחר הקריאה:

זהו בבקשה מי מהבנים מתחתן?

ועם מי הוא מתחתן?

התלמידים מזהים שער מתחתן עם תמר.

המורה מעלה שאלה נוספת:

מה, לדעתכם, האופי של תמר? מהן מידותיה? איך היא מתנהגת?

אם יהודה לקח אותה לבנו, כנראה שהיא אישה צדיקה וצנועה. המורה מתחיל לתאר לתלמידים את דמותה המיוחדת של תמר.

המורה ידגיש כבר מראש את אופייה וצדקותה, כפי שנראה גם בהמשך הפרק.

(אפשר לתת משימת המשך לתלמידים - ללקט לאורך לימוד הפרק, עוד מאפיינים שנלמד על תמר, שיראו לנו את מידותיה הטובות ואת צדקותה.)

המורה יקרא ויסביר את **פסוקים ז'-י'**: יהודה מחתן את ער עם תמר, אך ער מת, כי היה "רע בעיני ה'" – מעשיו היו רעים.

תמר נשארה אלמנה ללא ילדים, **ולכן אחד מקרובי ער צריך לייבם אותה.**

אונן, האח שנשאר, צריך לייבם את תמר, ויהודה אומר לו להתחתן איתה, על מנת שהבן הראשון הנולד לו ממנה יחשב לזרעו של אחיו המת.

אונן לא רצה ללדת ילדים, לא רצה לעשות חסד עם אחיו, ולא רצה שהילד שייוולד לו ולתמר, יחשב כהמשך של אחיו, ולכן ה' ממית גם אותו - כעונש.

להפנות שאלות לתלמידים:

איך יהודה מרגיש אחרי ששני בניו מתו? ממה הוא עלול לחשוש?
מה, לדעתכם, אמור לקרות עכשיו?
האם לער כבר יש המשך?
האם הם קיימו מצוות ייבום? לא!

פסוק י"א: המורה יקרא ויסביר:

יהודה אינו יודע מדוע שני בניו מתו, והוא חושש שאולי תמר גורמת לכך, ולכן הוא מודיע לתמר שהיא יכולה לחזור אל בית הוריה, על מנת שיעבור הזמן, ושלה יגדל עברה.

משימת אתגר לתלמידים החזקים:

לקרוא בשקט את פסוק י"א ולהגדיר: (אפשר לכתוב על הלוח בשני צבעים)

מה יהודה אמר לתמר

ומה הוא אמר לעצמו?

"שְׁבִי אִלַּמְנָה בֵּית-אֲבִיךָ, עַד-יִגְדַּל שְׁלָה בְנִי" - מה שיהודה אומר בפועל: שלה צעיר מדי, ועדיין אינו יכול לייבם אותך.

"כִּי אָמַר, פֶּן-יָמוּת גַּם-הוּא כְּאֲחִיו" - כְּאֲחִיו- כמו- כ' הדמיון. הסיבה להצעה זו שיהודה אמר לעצמו (אך הוא לא אמר זאת בפועל לתמר).

המורה יפנה שאלה לתלמידים:

למי יהודה אמר: "פן ימות..."? מדוע לא אמר זאת ישירות לתמר?

יהודה חשש שתמר תתחתן עם הבן האחרון שנשאר לו ושאוּלִי גם הוא ימות. אולי תמר גורמת למותם. ולכן הוא ניסה להימנע מכך. יהודה לא אמר זאת ישירות לתמר, כי זה היה עלול לפגוע בה.

להכניס את הערך של דיבור ראוי ונעים בצורה מכובדת- "טקט"- שיהיה לשומע נעים לשמוע מה שאתה אומר לו ושהדברים יתקבלו באוזניו.

המורה יפנה שאלה לתלמידים:

האם, לדעתכם, תמר תקבל את הצעת יהודה?

האם היא מודעת לחשש של יהודה ולסיבה האמיתית לכך שהוא רוצה שהיא תחזור לבית אביה?

תמר מקבלת את הצעתו של יהודה וחוזרת לבית אביה, ומחכה שם שנים עד ששלה יגדל והיא תוכל להתחתן אתו, כדי שיהיה המשך לבעלה שנפטר.

לפי פירוש האברבנאל, יהודה לא רצה לתת את שלה לתמר, כי פחד שגם שלה יחטא כמו ער ואונן, וחשב שאם שלה יגדל יותר, הוא יהיה בוגר ויקשיב לדברי ה' ולמוסר אביו ולא יחטא, וכך לא ימות: "והנה חשב יהודה שבניו אלו מתו בעוונם ושהיה עוונם מסובב מנערום וקוצר דעת, לכן אמר לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני ... רק שיגדל ויבא בימים ויקנה דעת ויראת שמים לבלתי יחטא".

לקשר את המושג "כלתו" לנלמד בפתיח לשיעור:

כלתו - האישה שהייתה נשואה לבנו.

כאן רואים עוד מאפיין של צדקותה של תמר- היא מקבלת את דברי יהודה, למרות שזה בטח לא קל לה והיא רוצה להתחתן ולהקים זרע למת. היא אינה מתנגדת לדברי יהודה, ושומרת על כבודו.

הצעות להמחשה:

בנוגע להסבר קשרים משפחתיים - מהו חם, כלה, חתן. ההבדל בין חתן וכלה ביום חתונתם לבין מי שנשוי לבן (אשתו של הבן) / לבת (בעלה של הבת).

אפשר לבקש מילד שיש לו כבר אחים נשואים, לבוא ולתאר את משפחתו ולעשות עץ משפחתי על הלוח ולהדגים את המושגים חם, כלה וחתן. הילדים מאוד אוהבים זאת.

זיהוי המקום עדולם: עדולם הייתה עיר מקראית מרכזית בשפלת יהודה, בנחלת שבט יהודה. מיקומה המשוער הוא בתל המצוי דרומית למושב אדרת, על גבעה בגובה 439 מטר מעל פני הים. אפשר להראות את מיקומה במפה.

המפה לקוחה מתוך מאגר התמונות של

הרב דן בארי ו"אורות עציון".

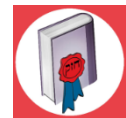
מסרים והפנמה:

1. החשיבות של דאגה, חמלה כלפי האח וסיוע בתוך המשפחה- אדם אמור לייבם את אלמנת אחיו אם אין להם ילדים, כדי לסייע להמשך של אחיו, אך אונן לא רצה להקים שם לאחיו שנפטר, ולכן ה' המית אותו.

2. חטא ועונשו- ה' המית את ער ואונן בגלל חטאים חמורים.

סיכום:

תמר חזרה לבית אביה וחיתכה ששלה יגדל. עוברות כמה שנים, והיא עדיין מחכה.

האם יש כרגע המשך לבעלה שנפטר?

מה, לדעתכם, יקרה בהמשך?

האם יהודה אכן ייתן לה להתחתן עם שלה או לא?

את זה נגלה בפסוקים הבאים בעז"ה.

הרחבות

בנוגע למצוות ייבום: אפשר להזכיר את מגילת רות- גם שם מסופר על מצוות ייבום.